



Leerlingen bereiden een eindrucksvolle Theaterlezen met een opera voor

Theaterlezen? Boeien!

Een motiverende aanpak voor weinig ervaren (jong)volwassen lezers

Hoe kun je als leesbegeleider met theaterlezen de leesontwikkeling en het leesplezier van NT1- of NT2-cursisten of leerlingen vergroten? In dit artikel vraagt Itie van den Berg van De Stiep Educatief aandacht voor de didactische en motiverende aspecten van theaterlezen.

Theaterlezen maakt cursisten (lees voor cursisten ook leerlingen en bij leesbegeleider ook docent) actief. Ze kiezen hun rol en hun leesdoel immers zelf. Ze werken met elkaar toe naar een echte presentatie. Het artikel zet de voordelen van theaterlezen op een rijtje. Met de achtergrondinformatie krijg je zicht op het hoe en waarom van theaterlezen en de tips en ervaringen geven een beeld van theaterlezen in de praktijk.

Wat is theaterlezen?

'Als het lezen traag gaat, krijgt de tekst geen betekenis en is het ook niet leuk om die tekst te lezen. Met theaterlezen oefenen lezers enthousiast met aandacht voor vloeiend lezen, begrip, intonatie en expressie' (Smidstra & Midel, 2014).

Theaterlezen of toneellezen is een aanpak om weinig ervaren lezers met begrip en beleving op een zinvolle manier herhaald te laten lezen om vloeiend te worden. De lezers krijgen per groepje de vraag om een verhaal met dialogen te presenteren voor een 'publiek'. Ze lezen de tekst of een tekstfragment met hun leesbegeleider, kiezen een rol en oefenen hun tekst diverse malen met iedere keer een nieuwe uitdaging, zoals: Ik wil de tekst vloeiend lezen of Ik wil de klemtoon van het woord 'idiot' goed lezen. De uiteindelijke uitdaging van het leesproces is het presenteren van de tekst voor een zelfgekozen publiek. De presentatie kan ook zonder aanwezig publiek opgenomen worden als een podcast (= uitgesteld publiek). Het lezen om te presenteren hoeft niet uit het hoofd. De lezers hebben de tekst in de hand.

Wat opvalt bij het uitwisselen van ervaringen met theaterlezen is dat lezers na de voorbereiding met elkaar hun tekst vloeiender, met meer intonatie en met de goede klemtoon lezen, omdat ze in het voorbereidingsproces feedback hebben gekregen op de inhoud van de tekst en hoe je die inhoud vorm geeft met het lezen van je rol. Dit stimuleert begrip en beleving en dat hoor je vaak terug bij de eindpresentatie.

Ook volwassenen vinden theaterlezen een boeiende vorm van samen lezen. Ze kruipen in een rol van een personage en lezen hun tekst met vertrouwen hardop voor.

'Het is niet te geloven, maar het werkt echt. Ik dacht dat de tekst veel te moeilijk was. We hebben de tekst besproken en drie keer met elkaar gelezen. Nihal las de tekst van haar rol in haar eentje helemaal voor.'

Remko Jas, de Bibliotheek AanZet Alblasserdam

Theaterlezen, lezen met een innerlijke voorstelling

Lisanne Bos (2016) promoveerde op een onderzoek naar het gebruik van het situatiemodel voor begrijpend en belevend lezen bij kinderen. Zij onderscheidt drie verschillende strategieën: de lezer stelt zichzelf kritische vragen over zijn begrip van de tekst (als een professor), zoekt naar verbanden in een tekst (als een detective) en probeert de tekst te verbeelden (als een regisseur). Lezers die tijdens het lezen een zo levendig mogelijke innerlijke voorstelling maken van waar de tekst over gaat, begrijpen de tekst beter en hebben meer plezier in lezen, is haar conclusie.

De uiteindelijke uitdaging is het presenteren van de tekst voor een zelfgekozen publiek

Met theaterlezen komen alle drie aspecten van begrijpend en belevend lezen volgens het situatiemodel naar voren in de gesprekken en in het uitvoering geven aan de verbeelding: in de gesprekken die de cursisten hebben over hoe ze de tekst gaan lezen (hard/zacht, snel/langzaam) en in hoe ze de tekst verder verbeelden met bewegen, attributen, houding of met geluiden (podcast).

Acht positieve ervaringen

Hieronder wordt puntsgewijs aangegeven wat de positieve ervaringen zijn met theaterlezen in lees- en schrijfgroepen.

1. Theaterlezen oefent op een functionele manier, samen en met herhaling **vloeiend lezen** en **intonatie**.
2. Elke cursist krijgt door het oefenen in een groep, de kans om te delen in de **voorzinformatie** van de anderen; voorinformatie op het terrein van de tekst, het genre, het verhaalverloop, de zinnen en woordenschat, tekstuele communicatiepatronen en de verbeelding van de ander. Juist deze informatie vooraf is essentieel voor begrip achteraf.
3. **Differentiatie** is heel natuurlijk, want de cursist kan een rol kiezen die past bij zijn of haar belangstelling: 'Ik wil de rol van Martin, want hij lijkt me stoer.' Of een rol die past bij zijn ambitie: 'Ik wil de burgemeester zijn, want die praat met moeilijke woorden, dan kan ik meer oefenen.'
4. Door de **dialogen** in de tekst kan de NT1-lezer de kennis van de spreektaal inzetten en is het voor de NT2-lezer juist een mooie kans om de spreektaal en verschillende aanspreekconventies te leren kennen. De durf om een andere taal te spreken kan ook toenemen (zie ook het project voor po en vo **Praat mar tooneel** uit Friesland).
5. De cursist kan de **concentratie** richten op een korte tekst van maximaal een paar zinnen. Daarna volgt **ontspanning** met ruimte voor begrip als een ander leest.
6. De cursist ervaart dat het zin heeft om hardop lezen op verschillende manieren te oefenen, omdat er een **presentatie** in het verschiep ligt waar anderen rekenen op zijn bijdrage.
7. Door de herhaalde oefening, afwisselend **alleen** en **samen**, krijgt de cursist meer **leestijd** in de les dan wanneer er om beurten wordt gelezen.

8. Met theaterlezen wordt niet alleen een appel gedaan op de leesvaardigheid, maar de cursist kan ook andere **talenten** laten zien op het terrein van organisatie, verbeelding van een tekst, samenwerking en spel.

'Toen we in onze leesgroep een verhaal gingen presenteren, pootte een van de cursisten actief een tafel en een stoel op een bepaalde plek. Als een echte regisseur zette hij de twee andere mensen neer: "Als jij nou daar ..." Een talent waar de groep en hijzelf van stonden te kijken.'
Ervaring uit de leesgroep Hoogeveen

Stappen die helpen

Om theaterlezen goed tot zijn recht te laten komen is het goed om volgens onderstaand stappenplan te werken.

Stap 1: Oriënteren op het theaterlezen

Tip: Betrek de cursisten bij de keuze van presenteren (hoe, wanneer, waar, met welk publiek).

Stap 2: Oriënteren op het verhaal en de rollen

De begeleider benoemt de rollen die er zijn en leest de tekst of het fragment voor. Vlot, met intonatie en waar nodig hardop denkend (modelling) zodat de tekst en opdracht gaan leven.

Tip: Laat de cursist de tekst stil meelesen en model moeilijke woorden zoals 'populair'.

Na het voorlezen krijgt de cursist tijd om, met de tekst voor zich, de rollen uit het verhaal nog eens te overzien. Welke rol spreekt aan? Of welke rol is een uitdaging voor het lezen of spreken?

Tip: In het volwassenenonderwijs moet je toneelleesteksten met een lampje zoeken. Moppenbundels en qua taal- en leesniveau gemakkelijke leesboeken met veel dialoog zijn bruikbaar (zie bronnen voor twee gratis verhalen om mee aan de slag te gaan).

Stap 3: Oefenen van de rol

Cursisten bereiden hun rol voor. Eerst voor zichzelf, dan herhaald in groepjes. Neem ook w er tijd voor interactie.

Tip: Laat de rol markeren met een stift. Cursisten mogen de dialoog ook aanpassen als ze daar goede argumenten voor hebben.

Stap 4: Vloeiend en met begrip

Overleg met de cursisten over de leesdoelen op basis van je observaties uit stap 3 (accent op vloeiendheid, pauzes, intonatie, klemtoon en expressie, durven spreken).



Daarna lezen de cursisten in groepjes hun tekst een aantal keren hardop en vragen elkaar om hulp en feedback.

Tip: Praat over emoties in een tekst. Bespreek met cursisten bijvoorbeeld een zin als: Dian: **'Heb je met hem gedanst?!'** Dian is in dit verhaal verbaasd en boos: hoe spreekt ze de zin uit?

Stap 5: Samen presenteren

Bij deze stap gaat het om het plezier van samen lezen. Alles moet erop gericht zijn om het lezen vlot te laten verlopen. Hou een generale repetitie en laat cursisten elkaar helpen.

Tip: Je kunt aanbieden de souffleur te zijn. Laat de cursist aangeven wanneer en hoe hij steun wil.

Gebruik van attributen?

Sommige begeleiders raden dat af omdat het af zou leiden van het lezen. Wij zien het als een extra kans om in gesprek te komen over de situatie van het verhaal en de beleving.

Ook volwassenen vinden theaterlezen een boeiende vorm van samen lezen

'Eerst las ik saai, alles hetzelfde. Maar nu niet meer.'

punt. Wat wil de cursist bereiken? Wat heeft hij daarvoor nodig? Wat wil hij daarvoor doen? Wat kan de leesbegeleider daarbij betekenen? Bij theaterlezen is het succes van de eindpresentatie mede afhankelijk van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Samen moeten cursisten er wat van maken. De lezers zullen de tekst vaak moeten lezen om het hardop lezen vloeiend te laten verlopen. Ze moeten samen praten over de tekst en met elkaar intonatie en expressie oefenen. Zo zorgen ze met elkaar voor een plezierige leeservaring en begrip van de tekst.

'Eerst las ik saai, alles hetzelfde. Maar nu niet meer.'

Zwakke lezers profiteren van theaterlezen, zelfs meer dan middelmatige lezers. (Knuttel, 2012)

Itie van den Berg

De auteur is werkzaam voor De Stiep Educatief, uitgeverij voor weinig ervaren lezers (www.stiep-educatief.nl) in Groningen.

Correspondentie: itievandenbergh@home.nl

Bronnen

Berg, I. van den (2014). **Plezier met theaterlezen**. De Stiep Educatief.

Bos, L.T. (2016). **Moving beyond words**. Supporting Text Processing Using a Situation Model Approach. Vrije Universiteit Amsterdam.

Knuttel, E. (2012). **Applaus voor jou**. De invloed van theaterlezen op het vloeiend lezen van zwakke lezers. Praktijkgericht onderzoek Master SEN.

<https://leesletters.nl/Public/Uploads/masterscriptie-theaterlezen-Elseline-Knuttel.pdf>

Smidstra, A. & Middel, A. (2014). **Beter lezen én beleven met theaterlezen**. Hooggeëerd publiek! In: Meer Taal, jaargang 2, nummer 1.

Websites

www.destiep-educatief.nl (Dushi: gratis theaterleesverhaal)

www.julesplus.nl (Ali Baba: gratis theaterleesverhaal) plus bundels

www.lezenvooredereen.be/theaterlezen-met-makkelijke-boeken

www.inspirerendmeertaligonderwijs.nl/praat-mar-toaniel/

www.theaterlezen.nl bv Ontsnapt, theaterlezen over toen

Stap 6: Nabespreken en waarderen

Deze stap is belangrijk om zicht te krijgen op eigen inschattingen van vloeiendheid, durf bij het spreken, begrip en beleving en motivatie.

Tip: Neem de tijd om na te praten over de presentatie. Dat kan ook in kleine groepen met een terugkoppeling.

'Ik wist niet dat ik zo goed kon lezen. Ik dacht altijd dat niemand mij goed kon verstaan.'
Cursist in de workshop Theaterlezen in de Bibliotheek AanZet

Eigenaarschap bij het lezen

Er kan veel bij theaterlezen, maar als je geen aandacht besteedt aan een bepaald doel in je begeleiding door hardop denkend voordoen en feedback geven, dan is de kans groot dat dat doel zich ook niet gaat ontwikkelen. Cursisten zien met theaterlezen goed wat er belangrijk is voor de gezamenlijke presentatie en kunnen van daaruit een of twee doelen stellen die ze willen behalen. Maak die leesdoelen zo concreet mogelijk met de cursisten: 'Ik wil mijn rol lezen met minder dan x fouten', 'Ik wil mijn rol vlot lezen, zonder lange pauzes'.

Tip: Laat de cursist zelf formuleren wat hij wil bereiken of formuleer twee haalbare afspraken en laat de cursist kiezen. Vraag wat ervoor nodig is om dat doel te halen en wat de cursist ervoor over heeft.

In de volwasseneneducatie is de eigen verantwoordelijkheid voor het leerproces een belangrijk uitgangspunt.

